

SÀI GÒN 50 NĂM TRƯỚC**Suýt oánh nhau vì thơ**Hồi-ký BÌNH-NGUYỄN LỘC

Trong bài này tôi ăn gian quá cỡ thơ mọc vì câu chuyện chỉ mới xảy ra năm 1934, tức có 34 năm thôi.

Nhưng đã trót nổi danh ăn gian, vậy ăn gian 16 năm cũng đáng tội với ăn gian 2 năm thì đại gì lại không ăn gian cho nhiều.

Cách đó mấy năm, tại Hà Nội, tờ tuần-báo danh-tiếng „Phong-Hóa“, gây phong-trào gọi là „Thơ Mới“. Buổi đầu ngoài ấy phong-trào đó cũng đã gặp phản-ứng không êm xuôi, nhưng đến năm 1933 thì phong-trào đã thắng rồi.

Không phải là cái nôi văn-hóa của dân-tộc, Sài Gòn bước sau Hà Nội đến hai ba năm.

Một nữ thi-sĩ kiêm nữ ký-giả, cô Nguyễn-thị-Kiểm, bút-hiệu Manh-Manh làm thơ mới (cô ấy có những bài thơ giá-trị, nhưng không hiểu sao quyển „Thi-nhân Việt-Nam“ của Hoài-Thanh không có dành cho cô lấy ba dòng chữ) cô làm thơ mới và hô-hào, cổ-võ cho thơ mới.

Lẽ dĩ-nhiên là cô cũng bị phản-ứng không hay y như là tờ Phong-Hóa ở Hà Nội.

Trong những người chống-đối thơ mới có ông giáo Nguyễn-văn-Hanh một nhà mô-phạm thích văn thơ có viết sách đã thách-đố cô Nguyễn-thị-Kiểm gặp mặt ông trong một cuộc tranh-biện (Conférence contredictoire).

Là nữ ký-giả đầu tiên của Việt-Nam, cô Nguyễn-thị-Kiểm lại ngây-thơ nhận lời, quên mất rằng ông giáo Hanh là một nhà hùng-biện, một nhà nghị-biện, lại là một tay đưa cọt rất có duyên.

Cuộc tranh-biện xảy ra tại hầm của hội Samipic là thứ hội Khai-Trí Tiến-Đức của miền Nam ở đại-lộ Gallieni mà bây giờ là trụ-sở của MACV, đại-lộ Trần-Hưng-Đạo.

Trong bài về rạp Cầu Muối, tôi đã nói sai là nhà cửa ở Sài Gòn chỉ có ba ngôi có hầm: Rạp Cầu Muối, ngôi nhà cạnh tòa Đô-Chánh và rạp Quốc-Thanh. Cái hầm thứ tư là hầm dưới nhà của hội Samipic.

Bạn nào có học Văn-học-sử của Pháp, tất đều biết trận giặc Hernani để hoan-hô đa-đảo Victor Hugo thuở xưa. Ấy, trận giặc thơ mới cũng sôi-nổi không kém dưới hầm Samipic vì không-khí của cái hầm ấy xung-đột thêm lòng người vốn bị nung-đốt vì đam-mê, vì nhơn-dục. Xung-đột chánh-trị và xung-đột văn-ngệ giống hệt nhau ở chỗ cả hai đều gây căm-thù.

Đã bảo ông giáo Hanh là một nhà hùng-biện, một nhà nghị-biện đại-tài thì cái cây ăn nói Nguyễn-thị-Kiểm đành phải lép vế, càng phải lép vế vì đa-số thính-giả ủng-hộ ông Hanh.

Ông Hanh đã nguy-biến rằng theo Mathématique Supérieure thì vận trên hay hơn vận liền mà thơ mới thì một là không có vận, hai là vận liền.

Ông ấy lại đùa cợt có duyên, một cái duyên tục-tiêu, chẳng hạn nói xong một đoạn, ông hỏi cô Kiêm: „Cô chịu xiu chưa, nếu cô không xiu thì tôi xiu trước vậy?“

Khán-giả rộ lên cười, rất lấy làm thương-thức lối cợt-nhã ấy, và quả cô Kiêm đã phải „xiu“.

Phe ủng-hộ cô Kiêm rất ít, gồm hầu hết thi-sĩ trẻ tuổi. Nhưng là thi-sĩ, họ kém tài ăn nói (không phải luôn-luôn như vậy đâu), thì tức mình quá, họ rí tai với nhau là chỉ còn nước đánh ông giáo Hanh mới mong thắng được.

Nhưng rồi họ cũng không dám đánh bởi phe ông Hanh quá đông, hễ đánh nhau thì phe thơ mới sẽ phải mềm xương.

Tự-Lực Văn-Đoàn có phái vào Sài-gòn hai nhon-vật ủng-hộ cô Kiêm, đó là kịch-sĩ Đoàn-phú-Tứ và họa-sĩ sơn-mài Nguyễn-đỗ-Cung. Nghe đâu kịch-sĩ Đoàn-phú-Tứ cũng là một tay ăn nói nhưng không hiểu sao cả hai ông, không ông nào có nói một câu.

Vậy cô Nguyễn-thị-Kiêm đã đại-bại, nhưng thơ mới lại thắng, thế mới kỳ. Nhưng suy ra thì không có gì lạ cả. Phòng-trào thắng hay bại là do sinh-lực riêng của chính nó chớ không phải do tài ăn nói hay tánh thật-thà của những người hoan-hô đả-đảo nó, họ có thắng hay bại, chỉ thảm-hại nhứt-thời mà thôi.

Cho đến ngày nay thì còn ai làm thơ Đường nữa, kể cả ông giáo Hanh. Nhưng con người mà giới văn-nghệ cứ hỏi thăm là cô Nguyễn-thị-Kiêm. Cô ấy hoạt-động ráo-riết có mấy năm rồi sau đó mất-tích luôn, không còn để dấu-vết lại